

i jeho aktivní naplňování výchovné a vzdělávací stránky. Příspěvky Kathariny Neufeldové (*Museum für russlanddeutsche Kulturgeschichte Detmold: Die Leitidee*) a Julie Debeltsové (*Museum für russlanddeutsche Kulturgeschichte Detmold: Das Ausstellungskonzept*) se zabývají ideovou koncepcí a vizualizací Muzea rusko-německé menšiny v německém Detmoldu. Expozice má nejen představovat minulost, ale reagovat rovněž na problémy integrace rusko-německých repatriantů.

Jak je z tohoto přehledu patrné, téma vizualizace etnických nebo národnostních menšin je možné studovat z různých perspektiv a přístupů. Celkově lze konstatovat, že předkládaný sborník vystihuje proměnu chápání muzejních institucí, které již přestávají být pouhým prostorem pro uchovávání historického dědictví dané kultury. Naopak zde vyniká význam muzea jako zrcadla společnosti, které odráží vztah a interakci mezi společností domácí neboli většinovou a společenstvím „jiných“, muzeum se stává „*Begegnungszentrum...*“ (s. 180) nebo „*Türöffners...*“ (s. 207). Texty rovněž zdůrazňují potenciál muzejní expozice prezentovat a produkovat význam, a tedy formovat a ovlivňovat názory a pohledy lidí či skupin na sebe i na ty druhé. Odborníkům zabývající se problematikou etnicity, muzejnictvím či vizualizací lze sborník v dobrém přesvědčení určitě doporučit. Zároveň se zde nabízí myšlenka jít dále a ptát se na názor, pocity a poznatky či motivaci návštěvníků.

Ke kladnému hodnocení sborníku přispívají také ilustrativní fotografie, adekvátně zvolené co do počtu a názornosti. Těžkosti snad může způsobit množství ne zcela běžně užívaných německých slov a pojmů.

Eva Šerá (KSA, FF ZČU Plzeň)

Jana Nosková – Jana Čermáková, „MĚLA JSEM MOC KRÁSNÉ DĚTSTVÍ“: VZPOMÍNKY NĚMECKÝCH OBYVATEL BRNA NA DĚTSTVÍ A MLÁDÍ VE 20. AŽ 40. LETECH 20. STOLETÍ / „ICH HATTE EINE SEHR SCHÖNE KINDHEIT“: ERINNERUNGEN VON BRÜNNER DEUTSCHEN AN IHRE KINDHEIT UND JUGEND IN DEN 1920ER – 1940ER JAHREN. *Etnologický ústav AV ČR, v. v. i. – pracoviště Brno a Statutární město Brno – Archiv města Brna, Brno 2013, 705 s.*–

Kniha přináší vzpomínky na dětství a mládež německých obyvatel Brna. Její autorky Jana Nosková a Jana Čermáková, které rozhovory s poslední žijící generací pamětníků připravily k vydání, ukazují výběrem informantů i jejich vzpomínek, jak heterogenní může být kolektivní paměť jedné konkrétní generační kohorty v rámci dané etnické skupiny a lokality. Rozhovory totiž odhalují všechno jiné než stereotypní představu o německé části obyvatel Brna, získanou například z některých dílů Kachyňova Vlaku dětství a naděje (1985). Není pochyb, že obdobné artefakty populární kultury jsou často jediným zdrojem informací širokých vrstev populace o historické realitě, současně však hluboce vypovídají především o době svého vzniku. Kniha „Měla jsem moc krásné dětství“ patrně nenajde tak rozsáhlé publikum jako Kachyňův seriál, přesto je velmi podstatným příspěvkem k diskusi o historické kapitole krizových momentů česko-německého soužití v Brně. Kniha je striktně dvojjazyčná a může tak fungovat jako svého druhu společná platforma pro dorozumění se obou jazykových komunit. Její čtenáři se budou rekrutovat z adeptů společenských a humanitních věd, milov-

níků bronzů a širší poučené veřejnosti, v německém případě lze očekávat, že bude otevřena i dovnitř studované komunity.

Jak autorky výběrem informantů a jejich vzpomínek ukazují, německá brněnská společnost byla natolik heterogenní, že hovořit o ní – v tradici metodologického nacionalismu – jako o jedné komunitě je značným zjednodušením. Vedle specifické a v artefaktech populární kultury poměrně přítomné historické paměti německých anti-fašistů, už tak komplikující binární příběhy česko-německých vztahů, se v knize setkáváme s celou řadou dalších fragmentárních příběhů komplikujících stereotypní představy o plošné nacifikaci německých obyvatel Brna, tedy o všudypřítomných pištalách, bubnech, dirndlech a bílých ponožkách. Lze jistě argumentovat, že kolektivní paměť německého národního socialismu je mezi německými pamětníky hovořícími s českou etnologkou Janou Noskovou spíše potlačována a vytěšňována, ale nebylo by korektní napsat, že je v knize zcela zamlčena. Mezi informátory najdeme však i pamětníky ze smíšených německo-židovských a německo-českých rodin, z katolických rodin s nedůvěrou k nacismu, pamětníky identifikující se jako Rakušané, pamětníky z různých sociálních skupin různým způsobem reflektující mezinárodní vztahy, které ve sledovaném období 20. až 40. let 20. století také nabíraly různé dynamiky. Z tohoto důvodu je kniha „Měla jsem moc krásné dětství“ významným příspěvkem k poznání nejen kolektivní paměti části německých obyvatel Brna, ale obecně i různých mechanismů a strategií soužití různých složek populace v sociálně a etnicky stratifikovaném městě.

Vedle toho, že se kniha zaměřuje na specifický kontext města Brna, z řady

informací v ní obsažených lze úspěšně rekonstruovat i mentální mapy německé Moravy a dalších přilehlých oblastí. Řada informantů tak přímo zmiňuje své rodinné nebo volnočasové vazby k dalším, především německým obyvatelstvem osídleným lokalitám v brněnském jazykovém ostrově i na jižní Moravě. Velmi silný obraz představuje v jedné ze vzpomínek město Dolní Kounice, v minulosti rozdělené řekou Jihlavou na českou a německou část. Pamětníci ale vzpomínají na své sociální sítě sahající až do vzdálenějších krajů německé Moravy, na Jihlavsko, Hřebečsko, do Jeseníků nebo až do Slezska. Obdobně jejich vzpomínky ukazují na to, že Brno meziválečného období bylo vším jiným než městem izolovaným od zbytku střední a středovýchodní Evropy. V několika vzpomínkách se vrací reference na podniky italských cukrářů a lahůdkářů. Ty jistě souvisejí i se zvýšeným zájmem dětí o jejich zboží. Vedle toho zmiňují někteří informanti a mezi nimi především ti, jejichž rodiče se pohybovali v komerční sféře, časté cesty nejen do různých měst německojazyčných zemí, ale i do Rumunska, Chorvatska nebo Polska. Jistě není nutno příliš zdůrazňovat, že městem nejvíce provázaným s Brnem byla Vídeň. Téměř každý z pamětníků měl na bývalé císařské hlavní město alespoň nějakou vzpomínku.

Je záslužné, že jedné z nejvíce traumatizujících kapitol vzpomínek obyvatel německého Brna, jíž byl tzv. brněnský pochod smrti a ponižování ze strany některých Čechů po druhé světové válce, věnuje kniha diskretní, ale stále významnou část pozornosti. Kniha „Měla jsem moc krásné dětství“ nemá za svůj výjimečný cíl rekonstruovat tuto část česko-německých brněnských dějin, ale s ohledem na

četné vzpomínky informantů, které k ní odkazují, se jí – podobně jako například tematice holokaustu nebo nacistických slavností a průvodů – nesnaží ani vyhnout. Výsledkem je citlivá rovnováha mezi každodenními drobnými tématy individuální nebo rodinné paměti a často nesnadno uchopitelnými vrstvami kolektivní paměti přeplněné významy tzv. velkých dějin. To podle mě patří, spolu s poučenou reflexí témat vícejazyčnosti v brněnské společnosti dvacátých až čtyřicátých let, témat spojených s prostorem a dalších, především symbolických aspektů představ tehdejší brněnské populace, k nejsilnějším motivům této pozoruhodné knihy.

Ondřej Daniel (Technologické centrum AV ČR, v. v. i.)

Mirjana M. Menković, GRAĐANSKA NOŠNJA SRBA U PRIZRENU U XIX I PRVOJ POLOVINI XX VEKA. Etnografski muzej u Beogradu, Beograd 2013, 268 s.–

Prezentovaná kniha *Městský oděv Srbů v Prizrenu v 19. a v první polovině 20. století* je již několikátou publikací etnoložky a kulturní historičky Mirjany Menkovićové s tematikou tradičního odívání a módy. Dnešní ředitelka Etnografického muzea v Bělehradě se také řadu let věnuje problematice srbského obyvatelstva na území Kosova a Metochije. Složitost úkolu, který na sebe autorka vzala, spočívá právě ve výzkumu kulturních a historických vztahů, které se v Prizrenu vyvíjely v kontextu těsného a trvalého osobního kontaktu příslušníků různých náboženství, konfesí a etnik

(muslimských Turků, Albánců a Bosňáků, pravoslavných Srbů, katolických Albánců a dalších), a to nejen v souvislosti s oděvem, ale řadou dalších fenoménů každodenní kultury. Multikulturní prostředí bylo typické i pro jiná města na území bývalé Jugoslávie, ale nikde nebylo tak věrně a pečlivě zdokumentované na předmětech každodenního odívání jako právě v Prizrenu.

Knihou představuje první monografii na dané téma. Způsob městského odívání Srbů, kterému je věnována, se na území dnešního Kosova a Metochije vyvinul v 19. a v první polovině 20. století jako odraz a ukazatel rostoucí moci srbské čaršije, tj. srbské obchodní čtvrti a jejich obyvatel v rámci rozvoje řemesel a obchodu.

Mirjana Menkovićová zvolila originální přístup, který je možné využít i při dalších podobných výzkumech. Budoucí badatelé mají vzor, spolehlivého rádce, ale také nelehký úkol dosáhnout vysokou laťku, kterou autorka svým vzorným odborným zpracováním stanovila. V monografii podrobně analyzovala materiál z bohatých sbírek Etnografického muzea v Bělehradě, Národního muzea ve Vranje a Muzea v Prištině – především oděvní součástky, ale i písemné prameny, zvláště rukopisy Christofora Crniloviće, již publikovanou Kolekci Meri Daram nebo cestopisy britských spisovatelek Pauliny Irby a Georginy Muir Mackenzie.

Od poloviny 19. do počátku 20. století na území města Prizren docházelo k čilé výměně oděvních prvků mezi etnickými, náboženskými a konfesními skupinami. V odívání je překvapivá vzájemná tolerance a nekonfliktnost vzhledem k složitým a nezřídka antagonistickým politickým, ekonomickým a společenským vztahům. Na formování oblákání